

the basis of scientific literature and some sources from the funds of the State Archives of Volyn region.

Applied methods. To achieve the goal, we used the general scientific (analysis and synthesis, systematic and scientific, structural and functional, etc.) and special historical (problem and chronological, historical and statistical, hermeneutics, etc.) research methods. Therefore, the problem and chronological method allowed to consider the topic in the appropriate time sequence. The method of hermeneutics was used to reveal the content of legal norms of legislation and resolutions of local party and state bodies regulating the process of removing from registration the objects of sacred (religious) architecture of the region and their subsequent fate.

On numerous examples, the fate of the sacred heritage of the orthodox confession of the region in the context of the Soviet totalitarian regime's repressive politics concerning religion and church is analyzed in the article. The examples of rescuing stationary and moving monuments by parishioners, representatives of the creative intelligentsia and admirers of antiquity, who are not indifferent to the spiritual heritage of the Ukrainian people are given. The struggle between the party and state power and religion not only undermined the material and moral principles of the confessional life of the region, brought irreparable losses to its religious heritage, had a negative impact on the development of Ukrainian culture. It determined one of the most unpleasant psychological experiences of the population of Volyn region during the period of staying under the Soviet government, lowered the morality level, imprinted negatively in the subsequent generations' consciousness.

Keywords: sacred (religious) monuments, antireligious campaign, church, monastery, religious community.

* * *

УДК 930.85+316.4:316.7

Поденко В. П.,
аспірант кафедри українознавства,
Національний університет харчових технологій
(Україна, Київ), podenko@ukr.net

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ІСТОРИКО–СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН, ФАКТОР ВПЛИВУ НА НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ

Піднімається питання передумов співіснування соціальних груп, проблематика ефективного управління державними ресурсами й формування соціальних інститутів для досягнення загальних цілей. Зазначено теоретичні та методологічні основи щодо визначення національної ідентичності й проаналізовано основні економічні, соціальні і культурні критерії. Крім того, заявлено про роль етнічної української культури в ідеології, охарактеризовано явище державної ідентичності на етнічній основі. Наведено результати опитувань щодо національної ідентичності, де продемонстровано різницю в становленні етнічних пріоритетів самоідентифікації молоді та мігрантів і зростаючої ролі економічних мотивів. Результати дослідження підтверджують загрозу національній безпеці через все більші популярні ідеї космополітизму й глобального громадянства. Наукова розвідка заявляє про нові підходи до національної ідентичності на основі не лише культурних і політичних, а й економічних та соціальних цінностей.

Ключові слова: глобалізація, глобалізаційні процеси, національна самоідентичність, українська національна ідея.

У ставленні людини до самої себе, до оточення, в якому вона живе, до світу загалом, у формуванні світогляду визначну роль відіграє ідентичність, завдяки цій фундаментальній основі, людина відчуває цілісність свого «Я», самоповагу. Ідентичність не є сталою величиною. Вона є безперервним процесом протягом всього життя людини, із властивими змінами та кризами. Стефанія Андрусів у праці «Модус національної ідентичності: Львівський текст 30–х років ХХ ст.» зазначає, що «саме існування українства перетворилося на вічне питання: хто ми і як нам стати самим собою, замість того, щоб не запитувати, а просто жити, діяти, творити себе, свою культуру – реальність власного існування...» [1, с. 8].

Відтак, актуальним, з нашого погляду, сьогодні стає завдання певної сублімації запропонованих науковцями останніми роками рецепцій щодо глобалізації як історико–соціального феномену.

Метою нашої наукової розвідки є дослідження факторів впливу на національну ідентичність культурної

політики України. Оскільки, для визначення підґрунтя сучасної культурної політики України під натиском глобалізаційних процесів, які мають один із визначних впливів на соціальні, культурні, політичні та інші процеси у сьогоденні, необхідно осягнути важливість ідентифікації, та, навіть, самоідентифікації сьогочасного українця. Джейм Мейс наголошував «щоб піти далі, треба знати, звідки йти. Щоб стати європейцем, треба стати українцем. Щоб стати громадянином світу, треба стати українцем і європейцем. І цей шлях самоідентифікації треба пройти» [4].

За твердженням Е. Еріксона, який першим використав цей термін у науковому ракурсі, ідентичність – це «переживання й усвідомлення індивідом почуття самототожності, власної істинності, повноцінності, цілісності та неподільності в просторі, сталості в часі, а також співпричетності до світу та інших людей [2, с. 138].

Дослідниками ідентичність розглядається як результат ідентифікації, психологічний процес поділу на «свої» і «чужі». Самоідентифікація – отождення себе із певною соціальною групою, спільністю людей (етнічною, національною, професійною тощо) [3].

Українська національна ідентичність пройшла велику кількість кризових періодів, що зумовлені історичними подіями та привабливістю наших земель для оточуючих держав з їх імперськими амбіціями. Змінювались кордони, форми правління, центри правління та державні устрої. Такі зміни впливали на можливість вивчення власної історії, культури, та, навіть, спілкування рідною мовою. Безумовно, глобалізаційні процеси, які відбуваються в наші часи, мають вплив на нашу культуру, але є і винятковою можливістю української самоідентифікації.

У новітній історії із проголошенням Україною незалежності у 1991 році питання самоідентичності постає більш виразно, адже втрачається вплив централізованої радянської влади. Проте економічна криза відволікає абсолютну більшість людей від проблем культурної спадщини, примушуючи вирішувати першочергові матеріально–побутові негаразди. «Ідентичність стає проблемою тоді, коли ідентичності не існує, особливо в ситуаціях криз та заворушень» [5, с. 387].

Переломним моментом подолання старої та набуття нової української ідентичності став Євромайдан, спричинений не тільки кризою влади, а й суспільства загалом. Доведення до екстремуму питань двомовності, політичного курсу та вагомості чи применшення значення у розвитку країни певних її регіонів призвело до кризи, яка «вибухнула» Євромайданом. Подолання таких криз ідентичності перш за все говорить про зрілість суспільства, готовність до подальшого цивілізаційного розвитку.

За результатами дослідження Центру Разумкова станом на сьогодні в Україні переважає загальногромадянська ідентичність: 95% опитаних абсолютно або скоріше згодні з судженням «Я вважаю себе громадянином України». Крім того, 51% українців вважають себе членами місцевої громади, 38% – громадянами світу, 27% – громадянами колишнього СРСР. Ще 21% українців заявили, що вони є автономними одиницями [6].

Основними завданнями Міністерства культури України є забезпечення формування та реалізації державної політики у сферах культури та мистецтв, охорони культурної спадщини, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей, державної мовної політики, міжнародних відносин, релігії та захисту прав національних меншин [7].

Згідно з результатами дослідження, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» у вересні 2016 року, третина (35%) опитаних жалкують про розпад у 1991 році Радянського Союзу, водночас половина – ні, 15% – не визначилися. Найбільше ностальгують за СРСР респонденти, які вважають, що російська мова повинна стати державною (58%) або офіційною в окремих регіонах (44%) [8].

На основі наведених даних можемо стверджувати, що одну з визначних ролей у формуванні самоідентичності відіграє мова. Адже україномовні громадяни України своє майбутнє пов'язують із розвитком власної країни, а не «воскресінням» СРСР або будь-якої іншої імперії.

Насправді, хвиля «добровільної українізації», яка сьогодні набирає все більших обертів, не є випадковим явищем. Національна ідентичність виступає базовим принципом при виборі мови спілкування, як у побуті так і професійному спілкуванні. При цьому законодавчі зміни щодо мовної політики України відбулися лише у 2016 році із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо частки музичних творів державною мовою у програмах телерадіоорганізацій», відповідно до якого регламентується частка національного аудіовізуального продукту у загальному обсязі мовлення та частка пісень (словесно-музичних творів) державною мовою [9].

Внесення таких змін до законодавства важко переоцінити. Адже телебачення має чи не найбільший вплив на формування громадської думки населення, володіючи значно більшою ефективністю впливу у порівнянні із друкованими періодичними виданнями або радіомовленням. Саме телебачення для значної частини людства та населення України, зокрема, є головним, а іноді і єдиним засобом отримання нової інформації, задоволення культурних потреб, організації дозвілля та набуття нових знань.

Обираючи шлях безпекаційного сприйняття більшість аудиторії не намагається аналізувати та перевіряти факти, наведені у ЗМІ, що пояснюється феноменом «ледачості аудиторії». Р. Нейман каже: «Ключовий результат досліджень впливу освіти й реклами, який потрібно щирозсердно визнати, якщо ми хочемо зрозуміти природу низької ефективності навчання щодо політики та культури, складається просто в тому, що люди вибирають шляхом найменшого опору» [10].

Національна ідентичність культурної політики у галузях засобів масової інформації має бути спрямована на ведення освітніх та ознайомчих проектів щодо нашої історії, культури, традицій. Ознайомлення глядача із світовими досягненнями науки та культури, показ іноземних фільмів має бути чітко збалансованим, таким, що демонструє і надбання нашої держави, гідне місце української культури у світовій різноманітності, гордість бути українцем та ототожнення особистості із національною спільнотою.

Глобалізація як система спрямована на поступове об'єднання світової спільноти в усереднене єдине ціле, стирання яскравих національних акцентів. Глобалізаційний процес зближення національних культур і цінностей, посилення культурних, комунікативних, цивілізаційних зв'язків, внаслідок якого досягнення науки і мистецтва, нові форми соціальної і політичної діяльності швидко розповсюджуються та засвоюються в сучасному світі, формуючи його цілісність [11, с. 173].

Прикладом включення української культури до світового контексту можуть слугувати проекти реалізовані на конференціях EVA – Electronic Visualisation & the Arts conferences, перша із яких проходила у 1990 році у Лондоні [12].

З розвитком інформаційних технологій з'являється нова форма ідентичності – мережева ідентичність, як одна із форм ототожнення себе з певною соціальною спільнотою, при цьому середовищем самоідентифікації є мережевий простір. Перенесення поняття ідентичності у віртуальний простір створило нові можливості для формування самоідентифікації в інформаційно-комунікаційному просторі, не втрачаючи при цьому національної ідентичності.

В інформаційному просторі вагомим важелі впливу мають країни, які є лідерами у створенні відповідного цифрового устаткування та інформації як такої. Дослідники проблем глобалізації не залишають увагою такі поняття як «інформаційний колоніалізм» або «інформаційний імперіалізм». Вищезгадані явища становлять реальну загрозу не тільки для слаборозвинутих країн світу, а й тих, які не володіють потужними засобами інформації при достатньо розвинутій економіці [13].

Нового змісту набуває поняття «інформаційна війна» як «спосіб створення системи управління інформаційними потоками з метою організації ноосфери та світового інформаційно-психологічного простору у своїх власних інтересах» [14, с. 6].

Сучасні інформаційні війни є віртуальним знищенням світоглядних цінностей супротивника, насамперед екзистенційних можливостей його культури, шляхом маніпуляції усіма можливими медійними засобами [15, с. 72–73].

Культурний імперіалізм іде пліч-о-пліч із політичним – через вплив на політичну культуру населення та економічним – через формування культу споживання (насадження стандартів масової культури) [16].

Висновки. Сучасній Україні доводиться протистояти відразу у декількох напрямках політики інформаційного колоніалізму. Першим є вестернізація, нав'язування стереотипів західної масової культури. З іншого боку – інформаційний імперіалізм російської моделі із спробою відродження Російської імперії та Радянського Союзу, нав'язуванням міфу про єдність «радянського народу» з метою контролю політичних, економічних і культурних процесів в Україні.

В умовах такого протистояння державна політика національної ідентичності має бути спрямована на всебічну підтримку розвитку національних інформаційних технологій в контексті світових тенденцій, що позитивно впливатиме підвищення рівня інформаційної освіченості громадян та підвищить протидію інформаційним агресіям.

Глобалізаційні процеси при закономірному дотриманні спадкоємності в усіх аспектах суспільної діяльності обумовлюють суттєве зміщення акцентів у реалізації функцій сучасної держави в інформаційній сфері. Значною мірою в процесі розвитку інформаційного суспільства це стосується організації використання в інтересах національного розвитку інформаційних ресурсів загальноцивілізаційного значення [17].

За виразом Е. Гелнера, для створення і зміцнення національної ідентичності необхідно «збудувати» «спеціальний завод, яким є національна освітня та комунікаційна система» [18, с. 159].

Перспективи подальших наукових розвідок ми вбачаємо в дослідженні процесу негативних впливів глобалізаційних процесів, які все більше поглинають міжнародні відмінності, чому й буде присвячена наша наступна наукова розвідка.

Список використаних джерел

1. Андрусів С. М. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років XX ст. / С. М. Андрусів. – Тернопіль: Джура, 2000. – 340 с.
2. Правдивець Н. О. Теоретична модель феномену ідентичності особистості / Н. О. Правдивець // Актуальні проблеми психології: Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія: зб. наук. праць / за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. – К.: Вид-во «А.С.К.», 2010. – Т.1. – Ч.27. – С.137–145.
3. Новітній онлайн-словник української мови (2013–2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/f/samoidentyfikacija>.
4. Л. Мова – не язык. Підтримка двомовності спричиняє новий виток зросійщення / Лариса Масенко // Україна молода. – 2015. – 23 грудня. – С.4.
5. Strach B. A European Identity. To the Historical Limits of a Concept // European Journal of Social Theory. – 2002. – №5 (4).
6. 27% громадян України почувуються громадянами колишнього СРСР [Електронний ресурс] // Українська правда, Історична правда. – 2017. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/short/2017/04/12/149692/>.
7. Постанова Кабінету міністрів «Про затвердження Положення про Міністерство культури України» від 03.09.2014 р. №495 // Урядовий кур'єр. – 2014. – №190.
8. Динаміка ностальгії за СРСР [Електронний ресурс] // Соціологічна група «Рейтинг». – 2016. – Режим доступу: http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ussr_092016_press.pdf.
9. Відомості Верховної Ради України офіційне видання від 29.07.2016 р., №31, стор.105, стаття 547.
10. Нейман Р. Математик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ega-math.narod.ru/Reid/Neumann2.htm> (дата звернення: 12.01.2016). – Назва з екрану.
11. Шевелєв В. Глобалізація / В. Шевелєв // Культурологія. Краткий тематический словарь. – Ростов н/Д: Феникс, 2001. – 192 с.
12. About EVA London [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eva-london.org/about/>.
13. Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України розвиток / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – 224 с.
14. Панарин И. Н. Информационная война и геополитика / И. Н. Панарин. – Москва: Поколение, 2006. – С.6.
15. Вальлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / И. Вальлерстайн / пер. с англ.; под ред. В. Л. Иноземцева; Центр исследований постиндустриального общества. – Москва: Логос, 2003. – 368 с.
16. Кремень В. Г. Політична безпека України: концептуальні засоби та система забезпечення / В. Г. Кремень, І. Ф. Бін'ко, С. І. Головащенко. – Київ: МАУП, 1998. – 92 с.
17. Горовий В. Правові перспективи національного розвитку [Електронний ресурс] / В. Горовий // Цент досліджень соціальних комунікацій НБУВ – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=770:структура-2880&catid=105&Itemid=410.
18. Cardoso C. Para una sociologia do ciberespaco: comunidades virtuais em portuques. Oeiras, Portugal: Celta Edito.ra, 1998.

References

1. Andrusiv S. M. Modus nacional'noi' identychnosti: L'vivs'kyj tekst 30-h rokiv XX st. / S. M. Andrusiv. – Ternopil': Dzhura, 2000. – 340 s.
2. Pravdyvec' N. O. Teoretychna model' fenomenu identychnosti osobystosti / N. O. Pravdyvec' // Aktual'ni problemy psykhologii': Organizacijna psykhologija. Ekonomichna psykhologija. Social'na psykhologija: zb. nauk. prac' / za red. S. D. Maksymenka, L. M. Karamushky. – K.: Vyd-vo «A.S.K.», 2010. – T.1. – Ch.27. – S.137–145.
3. Novitnij onlajnovyj slovnyk ukrai'ns'koi' movy (2013–2017) [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://sum.in.ua/f/samoidentyfikacija>.
4. L. Mova – ne jazyk. Pidtrymka dvomovnosti sprychynjae novyj vyток zrosijshhennja / Larysa Masenko // Ukrai'na moloda. – 2015. – 23 grudnja. – S.4.
5. Strach B. A European Identity. To the Historical Limits of a Concept // European Journal of Social Theory. – 2002. – №5 (4).
6. 27% gromadjan Ukrai'ny pochuvajut'sja gromadjanamy kolysn'ogo SRSR [Elektronnyj resurs] // Ukrai'ns'ka pravda, Istorychna pravda. – 2017. – Rezhym dostupu: <http://www.istpravda.com.ua/short/2017/04/12/149692/>.
7. Postanova Kabinetu ministriv «Pro zatverdzhennja Polozhennja pro Ministerstvo kul'tury Ukrai'ny» vid 03.09.2014 r. №495 // Urjadovij kur'jer. – 2014. – №190.
8. Dynamika nostal'gii' za SRSR [Elektronnyj resurs] // Sociologichna grupa «Rejtyng». – 2016. – Rezhym dostupu: http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ussr_092016_press.pdf.
9. Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny oficijne vydannja vid 29.07.2016 r., №31, stor.105, statтя 547.
10. Nejman R. Matematyk [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ega-math.narod.ru/Reid/Neumann2.htm> (data zvernennja: 12.01.2016). – Nazva z ekranu.
11. Shevelev V. Globalizacija / V. Shevelev // Kul'turologija. Kratkij tematiceskij slovar'. – Rostov n/D: Feniks, 2001. – 192 s.
12. About EVA London [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.eva-london.org/about/>.
13. Tendencii' vplyvu global'nogo informacijnogo seredovyshha na sociokul'turnu sferu Ukrai'ny rozvytok / [O. S. Onyshhenko, V. M. Gorovij, V. I. Popyk ta in.]; NAN Ukrai'ny, Nac. b-ka Ukrai'ny im. V. I. Vernads'kogo. – Kyi'v, 2013. – 224 s.
14. Panarin I. N. Informacionnaja vojna i geopolitika / I. N. Panarin. – Moskva: Pokolenie, 2006. – S.6.
15. Vallerstajn I. Konec znakomogo mira: Sociologija XXI veka / I. Vallerstajn / per. s angl.; pod red. V. L. Inozemceva; Centr issledovanij postindustrial'nogo obshhestva. – Moskva: Logos, 2003. – 368 s.
16. Kremen' V. G. Politychna bezpeka Ukrai'ny: konceptual'ni zasoby ta sistema zabezpechennja / V. G. Kremen', I. F. Bin'ko, S. I. Golovashhenko. – Kyi'v: MAUP, 1998. – 92 s.
17. Gorovij V. Pravovi perspektivy nacional'nogo rozvytku [Elektronnyj resurs] / V. Gorovij // Cent doslidzhen' social'nyh komunikacij NBUV – Rezhym dostupu: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=770:struktura-2880&catid=105&Itemid=410.
18. Cardoso C. Para una sociologia do ciberespaco: comunidades virtuais em portuques. Oeiras, Portugal: Celta Edito.ra, 1998.

Podenko V. P., postgraduate student of National University for Food Technologies (Ukraine, Kiev), podenko@ukr.net

Globalization as historical and social phenomenon, factors influencing on the national identity cultural policy

The paper provides an inquiry into the prerequisites of autopoiesis of social groups, effective management of public resources and shaping social institutions for achieving common goals. The paper also outlines the theoretical and methodological basis for determination of national identity and analyzes its main economic, social and cultural criteria. Furthermore, the role of ethnic culture in Ukraine ideology usage, decreasing practice of state identity on ethnic basis is also discussed. The results of the survey concerning the main points of Ukrainians' national identity show decreasing biological and ethnic priorities in self-identification of young people and migrants and the increasing role of economic motives. The results of the survey also show a danger to national security due to increasingly popular ideas of cosmopolitanism and global citizenship. The paper also develops new approaches for national identity based not only on cultural and political, but also economic and social values.

Keywords: globalization, globalizacija, national self-identity, Ukrainian national idea.

* * *